

Tado Vrublevskio politinė veikla ir Vilniaus lenkų visuomenė

ALGIS KASPERAVIČIUS

Vilniaus universitetas

Tadas Vrublevskis pagarsėjo kaip bibliotekos kūrėjas, kolekcionierius, eruditas, išžymus advokatas. Drauge jis visą sąmoningą gyvenimą domėjosi politika, socialinėmis ir politinėmis idėjomis, tiesiogiai ir netiesiogiai dalyvavo politinėje veikloje. 1880 m. vasario mėn. T. Vrublevskis, Varšuvos universiteto medicinos fakulteto studentas, buvo caro valdžios suimtas už dalyvavimą nelegalios socialistinės organizacijos veikloje, uždarytas į Varšuvos citadelę ir 1881 m. rugpjūčio mėn. ištremtas į Sibirą, Tobolsko guberniją.¹ Tremtyje jį valdžia laikė neilgai – jau 1883 m. rudenį T. Vrublevskis atvyksta į Peterburgą. Šie T. Vrublevskio biografijos bruožai labai primena devyneriais metais už jį jaunesnio Juzefo Pilsudskio jaunystę, bet tolesni abiejų vilniečių, Lietuvos bajorų sūnų, gyvenimo keliai labai skyrėsi. J. Pilsudskis tapo politiku *sensu stricto*, konspiratorium nelegalu. Kitokio temperamento ir intelektualinių interesų T. Vrublevskis, apsisprendęs pirmiausia įsigyti aukštai tuometinėje visuomenėje vertinamą ir leidžiančią būti materialiai nepriklausomam teisininko profesiją, 1886 m. išlaikė eksternu visus egzaminus Peterburgo universiteto Teisės fakultete.

Jis pradėjo advokato praktiką Imperijos sostinėje kaip vienas pačių geriausių Rusijos teisininkų, lenko Vladimiro Spasovičiaus (Spasowicz) padėjėjas.² 1891 m. T. Vrublevskis grįžo, jau galutinai, į gimtąjį Vilnių, kur išgyveno iki pat mirties. Vilniuje jis greitai tapo žinomiausiu miesto advokatu, vienu aktyviausių lenkų visuomenininkų ir kultūrininkų. 1900 m. atgaivino XIX a. pradžioje veikusią „nenaudėlių“ draugiją (Towarzystwo Szubrawców), kurios 33 nariai rinkdavosi jo erdviame bute pačiame miesto centre.

Tiesa, draugija nepasireiškė opozicine veikla ir nesusilaukė caro valdžios persekiojimų. Nepalankus T. Vrublevskiui turtingas Ašmenos apskrities Lazūnų dvaro ponas, 1906–1910 m. Rusijos imperijos Valstybės tarybos narys Ipolitas Korvinas-Milevskis savo atsiminimuose su ironija pastebėjo, kad naujieji „šbravcai“ veikė „taip tyliai ir atsargiai, jog niekada joks maskolius apie tokią „maištingą“ draugiją nieko nesužinojo.“³ Tačiau reikia pastebėti, kad T. Vrublevskis juk nebuvo konspiratorius, o Rusijos imperijoje ligi 1905 m. užsiimti legalia politine veikla nebuvo jokių galimybių. Tik pirmosios Rusijos revoliucijos įvykiai leido įsitraukti į politinę veiklą aktyviems ir išsilavinusiems žmonėms, tokiems kaip T. Vrublevskis ir minėtasis I. Korvinas-Milevskis.

1906 m. pavasarį T. Vrublevskis iškėlė savo kandidatūrą rinkimuose į Rusijos imperijos Valstybės dūmą Vilniaus miesto apygardoje. Jį palaikė Vilniaus lenkų rinkiminis komitetas, jungęs įvairių politinių srovių atstovus, nebūtinai pritariančius visoms T. Vrublevskio politinėms nuostatoms. Pavyzdžiui, tapusiems nuo 1904 m. gana įtakingais Lietuvos lenkų visuomenėje tautiniams demokratams (endekams) kėlė nerimą nepakankamas, jų nuomone, T. Vrublevskio patriotizmas, tiksliau, jo pabrėžtinas tolerantiškumas tautinių santykių sferoje.

1 Drège, Helena. Ś. p. Tadeusz Wróblewski jako założyciel biblioteki im. E. i E. Wróblewskich / H. D. Wilno, 1926. P. 1.

2 Ten pat.

3 Korwin-Milewski H. Siedemdziesiąt lat wspomnień (1855–1925). Warszawa, 1993. P. 107.

T. Vrublevskis savo atvirame laiške Vilniaus miesto rinkėjams rašė: „Būdamas lenkų tautos sūnus, išpažįstu besąlygiškai visų lenkų solidarumą tautiniuose ir kultūriniuose reikaluose, o laikydamas save Lietuvos piliečiu, manau, kad spręsti politines bei socialines problemas privalu atsižvelgiant į interesus visų mūsų krašto vietinių gyventojų, lenkų ir lietuvių, baltarusių ir žydų, be tikėjimo ir tautybės skirtumų, ypatingai rūpinantis pirmiausia mažai pasiturinčiais, taigi plačiosiomis liaudies masėmis“.⁴ Šie žodžiai nebuvo tuščia konjunktyvinė deklaracija.

Visą sąmoningą gyvenimą T. Vrublevskis laikėsi tokios nuostatos. Visiškai pagrįstai Vilniaus dienraštis *Kurjer Litewski*, pristatydamas T. Vrublevskio kandidatūrą, rašė: „Jis gynė pirmiausia persekiojamuosius ir engiamuosius“. Laikraštis nurodė, jog kaip advokatas T. Vrublevskis gynė teismuose Katalikų bažnyčios ir tikinčiųjų bylas su carine administracija, karštai pasisakė už žydų teisinį sulyginimą, griežtai kovojo su gyventojų krikščionių kurstymu prieš juos.⁵ Tačiau ir nepalankūs žydams lenkų patriotai – tautiniai demokratai (endekai) puikiai suprato, jog Vilniuje, kur didesnę rinkėjų dalį dėl turto cenzo sudarė žydai, galimybę laimėti turi tik toks lenkų kandidatas, kaip T. Vrublevskis. Atkreipiamas buvo dėmesys į jo kaip oratoriaus talentą, kuriuo jis išsiskirtų ir turinčių senas atstovaujamo valdymo tradicijas Vakarų valstybių parlamentuose.

Vis dėlto Vilniaus žydų rinkėjai balsavo už savo tautietį rabiną Š. Leviną, jis ir buvo išrinktas Valstybės dūmos deputatu nuo Vilniaus miesto. Savotiška šiuose rinkimuose buvo Vilniaus lietuvių veikėjų pozicija. Neturėdami jokios realios galimybės, kad laimėtų kandidatas lietuvis, jie palaikė ne T. Vrublevskį, o Š. Leviną. Pirmajame lietuviškame dienraštyje *Vilniaus žinios* paskelbtame vedamajame straipsnyje ši pozicija buvo grindžiama tuo, kad lenkai „apšaukė per rinkimus kovą lietuviams, žydams, baltarusiams, vokiečiams, karaimams, totoriams ir rusams ypač dėl to, kad nuo Vilniaus būtų atstovu p. Tadas Vrublevskis, kuris kaipo lenkų pasiuntinys gintų jų, lenkų, pilę – Vilnių“.⁶

Tai neturėjo reikšmės baigčiai, nes Š. Levinas laimėjo didele balsų persvara, kurią sudarė beveik vieni žydai, bet neigiamai veikė ir taip jau sudėtingus bei įtemptus lenkų-lietuvių santykius. *Kurjer Litewski* žurnalistas sarkastiškai pastebėjo: „Kunigas Ambroževičius, lietuvis nacionalistas, balsuojantis už rabiną, žydų nacionalistą. Ausys negirdėjo, akys nematė...“⁷

Rinkimai Vilniuje 1906 m. pavasarį T. Vrublevskiui sukėlė didelį kartėlį, paliko liūdnu prisiminimų. 1907 m. jis dar mėgino kelti kandidatūrą rinkimuose į Trečiąją valstybės dūmą, tačiau Lietuvos lenkų visuomenė turėjo jau kitų kandidatų į Rusijos imperijos parlamentą – mažiau iškilių nei Tadas Vrublevskis, bet griežčiau pasisakančių už specifinių lenkų interesų gynimą. Šiaip ar taip, lenkai buvusioje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, tada Rusijos imperijoje vadinamame Šiaurės vakarų krašte, sudarė mažumą, kuri iš visų pusių jautė grėsmę savo ligtolinėms pozicijoms. 1907 m. spalio mėn. Valstybės dūmos atstovu Vilniaus mieste buvo išrinktas kunigas Stanislavas Macejevičius (Stanisław Maciejewicz), taip pat vilnietis, bet karštas lenkų tautinių demokratų (endekų) šalininkas.⁸

Nesėkmė 1906 m. rinkimuose, kurios „kaltininkai“ buvo žydai ir formaliai lietuviai, nė kiek nepakeitė T. Vrublevskio požiūrio į tautinių santykių problemas. Jis liko toks pat tolerantiškas, priešiškas bet kokiam tautiniam egoizmui, stengėsi švelninti konfliktus tarp lenkų ir lietuvių. Reikia betgi pastebėti, kad T. Vrublevskio nuostatos atskirais atvejais

4 *Kurjer Litewski*. 1906, 28 marca (Nr. 70).

5 Ten pat. 1906, 6 kwiet. (Nr. 76).

6 *Vilniaus žinios*. 1906, bal. 7 (20) (Nr. 72).

7 *Kurjer Litewski*. 1906, 6 kwiet. (Nr. 76).

8 Ten pat. 1907, 20 paždz. (Nr. 235).

susilaukdavo kritikos iš lietuvių visuomenės veikėjų pusės. Taip buvo ryšium su incidentu Alovės bažnyčioje, kur parapijiečiai lenkai kliudė lietuviškai giedoti ir kėlė triukšmą pamaldų metu. T. Vrublevskio požiūrį į Alovės konfliktą ir jo pasekmes Antanas Smetona straipsnyje, paskelbtame 1908 m. *Vilties* Nr. 80, įvertino taip: „Štai advokatas Vrublevskis rašo *Kur. Litewskiui* atvirą laišką, kur teisinasi nestojęs ginti Alovės triukšmadarių dėl to, kad gerbiąs katalikų kunigus, ir piktinasi J. Vileišiu, kam šis stojęs kaltintoju tų triukšmadarių ir gynėju kunigo Juknio ir lietuvių valstiečių, kuriems kaltinamieji trukdė lietuviškai giedoti bažnyčioje.“⁹ Tačiau juk T. Vrublevskis nebuvo lietuvių tautinio atgimimo judėjimo šauklys...

Atsikuriant Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje nepriklausomai Lenkijos valstybei, T. Vrublevskis į aktyvią politinę veiklą neįsitraukė, liko nuošalyje. Jam kėlė nerimą nacionalistinės tendencijos Lenkijos politikoje, nors vargu ar tokių tendencijų tuometinėje situacijoje galima buvo išvengti. Kita vertus, patriotiškai nusiteikę Lietuvos, pirmiausia Vilniaus, lenkų visuomenės veikėjai ir intelektualai laikė T. Vrublevskio pažiūras atgyvenusiomis ir netgi trukdančiomis įtvirtinti atkovotą po daugiau kaip šimtmečio pavergimo Lenkijos valstybingumą. Pripažįstant T. Vrublevskio kaip kultūrininko nuopelnus, jis buvo praktiškai ignoruojamas viešajame gyvenime, nepakviestas dėstyti 1919 m. atkurtame Vilniaus universitete, pavadintame Stepono Batoro vardu.

Tai tikriausiai skaudžiai žeidė T. Vrublevskį, tačiau galbūt pernelyg tiesmukiškai Viktoras Biržiška teigė: „Senio T. Vrublevskio savimyla buvo baisiai įžeista. Tuo pasinaudoję, mes, lietuviai patraukėm jį savo pusėn“.¹⁰ Senojo advokato palankumas lietuviams turėjo daug gilesnes priežastis. T. Vrublevskis tvirtai laikėsi savų tolerancijos principų: gynė lietuvių ir baltarusių veikėjus politinėse bylose, iškeltose lenkų administracijos, pasisakė prieš tebegaliojusią Rusijos imperijos represinių įstatymų taikymą tautinių mažumų nevalstybinėms mokykloms, palaikė Lietuvos poziciją Hymanso projekto klausimu.¹¹ Beje, tarp Vilniaus lenkų T. Vrublevskis nebuvo jau tokia balta varna. Panašių pažiūrų laikėsi kai kurie inteligentai, priklausę vadinamajai „krajovcų“ srovei, kurios nuostatas skleidė žurnalas *Przegląd Wileński*. Tik šioms pažiūroms dauguma Vilniaus krašto lenkų visuomenės atstovų nepritarė, jie turėjo visiškai kitokią nuomonę apie Vilniaus krašto tolesnį likimą ir Lenkijos valstybės interesus.

9 Smetona A. Be pradžios ir be galo... // Smetona A. Raštai. Kaunas, [1930]. T. 4 : Lietuvių santykiai su lenkais. P. 14.

10 Biržiška, Viktoras. Neužgijusios žaizdos : atsiminimai iš Vilniaus, 1920–1922 m. Kaunas, 1936. P. 98.

11 Žr.: Wróblewski T. O szkołach tajnych / T. Woronicz. Wilno, 1924. 16 p.; T. Wróblewski. Uwagi o projekcie P. Hymansa / Juodvarnis. Wilno, 1921. 36 p.

Polytical activity of T. Wróblewski and Polish community of Vilnius

S U M M A R Y

Throughout all his conscious life T. Wróblewski (1858–1925) was interested in policy, social and polytical ideas. In his student years T. Wróblewski was a member of illegal socialist organization and for a short period of time was exiled to Siberia. Having graduated from the university of Peterburg, faculty of law, *without attending lectures he started private practice as a solicitor in the capital the Russian Empire*. In 1891 he returned to his native Vilnius becoming a solicitor of the city and an active public man of the Polish community.

The first Russian revolution enabled T. Wróblewski to join polytical activities. In 1906 he candidated to the lower palace of the Russian parliament (State дума). At that time he was supported by the representatives of all Polish trends, because in multinational Vilnius known for his tolerance in the sphere of national relationships Wróblewski was feeling having chances to win. However, elected was a representative of the Jewish community backed up by a small number of electors – Lithuanians. T. Wróblewski remaind alien to national egoism, was trying to make the conflicts between the Poles and Lithuanians easier.

After restoration of independent Polish state T. Wróblewski did not return to polytical activity. Patriotically-minded Polish public men did not approve his standpoint in the sphere of national relations considering it harmful to the interests of the state. T. Wróblewski was not invited to lecture at the University of Vilnius re-opened in 1919. A group Polish inteligentsia, the so-called krajowcy, having, however, little influence, were holding views similar to him.